

Жил Верн
Путовање
у средишће
Земље

Превео с француског
Никола Банашевић

■ Laguna ■

Naslov originala

Jules Verne

VOYAGE AU CENTRE DE LA TERRE

Translation copyright © 2024 за српско издање, ЛАГУНА

Путовање
у средиште
Земље

Глава I

У недељу, 24. маја 1863. године, мој ујак професор Лиденброк трком се врати својој кућици која се налазила у једној од древних улица старе градске четврти Хамбурга, Кенигштресе бр. 19.

Добра Марта морала је помислити да је задоцнила јер је ручак био тек почео да се крчка на шпорету у кујни.

„Таман посла“, рекох у себи, „мој ујак, од кога нема нестрпљивијег човека на свету, почеће да запомаже, ако је гладан.“

– Зар је то господин Лиденброк! – узвикну запрепашћено добра Марта, одшкринувши врата трпезарије.

– Да, Марта, али ручак не мора да буде готов јер још нема два сата. Тек што је пола сата откуцало на Светом Михаилу.

– А зашто ли се онда господин Лиденброк вратио?

– Вероватно ће нам сам казати.

– Ах, ево га! Ја побегох! Господине Акселе, умирите га!

И добра се Марта врати у своју куварску лабораторију.

Остадох сам. Али мој нешто неодлучни карактер није ми допустио да умирујем најљућег професора на свету.

Зато сам и хтео да се попнем опрезно у своју собицу кад зашкрипаше врата с улице; под крупним корацима затресоше се дрвене степенице, а домаћин, прошавши кроз трпезарију, појури одмах у свој кабинет за рад.

Брзо у пролазу баци у један угао свој штап с дршком као клешта за ломљење лешника, свој велики шешир са згужваним длакама – на сто, а своје сестрићу громко довикну:

– Акселе, дођи овамо!

Нисам имао времена ни да се с места помакнем, а професор се већ нестрпљиво раздера:

– Шта! Још ниси дошао?

Потрчах у кабинет свога страшнога учитеља.

Признајем радо да Ото Лиденброк није био рђав човек; али, ако се не промени, у шта није веровати, умреће као окорели чудак.

Био је професор у Јоханеуму, предавао минералогиију и редовно, једном или двапут на часу, праскао од љутине. Не зато што се бринуо да му ученици редовно посећују лекције, нити да га пажљиво слушају, нити да постигну доцније неки успех; ове га појединости нису мучиле. Предавао је „субјективно“, како каже један немачки филозофски израз, за себе, а не за друге. Био је то себичан научник, прави бунар науке, чији је ђерам шкрипао кад сте хтели да из њега нешто извучете: једном речју, тврдица.

Нађе се још покоји професор те врсте у Немачкој.

Мој ујак, на несрећу, тешко је говорио, не толико у ужем кругу колико пред неким скупом, а то је грдна мана за говорника. Доиста, у својим излагањима у Јоханеуму професор је често застајао; борио се с неком јогунастом речју која није хтела да му склизне преко

усана, с неком од оних речи које се опиру, надму и на крају изиђу у облику неке нимало научне псовке. То је био повод за праскање.

У минералогiji има доста полутрчких, полулатинских термина за изговор, оних грубих назива који би песнику одрали кожу са усана. Нећу да оговарам ову науку. И не помишљам на то. Али кад се нађе пред ромбодарским кристализацијама, ретиноасфалтским смолама, галенитима, фангазитима, молибдотима олова, тунгстатима мангана и титанитима циркона – и највештији језик може да се заплете.

Елем, у вароши су знали за ову безазлену ману мога ујака. И злоупотребљавали су је и једва чекали да наиђе неко опасно место, па да он падне у јарост и да се сви смеју – што није много укусно, чак ни за Немце. Увек је било препуно слушалаца на Лиденброковим предавањима – али колико је њих ревносно долазило само да се разоноди професоровим громогласним праскањем!

Како му драго, мој ујак био је, морам то нагласити, прави научник. Иако је понекад ломио поједине минерале, пробајући их сувише нагло, он је поред генијалности геолога имао око минеролога. Са својим чекићем, својим челичним длетом, својом магнетском иглом, својом дувалком и бочицом азотне киселине, био је сила човек. По ломљивости, по изгледу, по тврдоћи, по топљивости, по звуку, по мирису, по укусу неког минерала он би га без оклевања уврстио у једну између шест стотина врста за које зна данашња наука.

Зато се Лиденброково име и помињало с много уважења по гимназијама и националним удружењима. Господа Хамфри Дејви, Фон Хумболт, капетани Френклин и Сабин – нису пропуштали да га посете кад су пролазили

кроз Хамбург. Господа Бекерел, Ембелмен, Брујстер, Дима, Милн Едвардс, Сент Клер Девил – волели су да с њим поразговарају о најзанимљивијим питањима из области хемије. Ова му је наука захвална за многа лепа открића, а 1853. изишла је у Лајпцигу *Расправа о вишој кристалографији* од професора Ота Лиденброка, у великом фолио формату са сликама, која није покрила трошкове свог издавања.

Додајте томе да је мој ујак био управник минералогског музеја господина Струвеа, руског амбасадора, једне драгоцене збирке на гласу у целој Европи.

Ето каква је та особа која ме је нестрпљиво викнула. Замислите висока, мршава човека челичног здравља, младићки плаве косе, која је његових педесетак лета смањивала за читавих десет година. Својим крупним очима непрекидно је колутао иза великих наочара; дуги и шиљасте нос личио му је на оштрицу; зли језици су причали да му је магнетичан и да привлачи ситно гвожђе. Чиста клевета: увлачио је само дуван, али, истину да кажемо, у великој количини.

Ако додам да је мој ујак правио математичке кораке од пола хвата,* и ако кажем да је, корачајући, држао чврсто стегнуте песнице, што је знак необуздана темперамента, упознаћете га толико да нећете зажелети његово друштво.

Становао је у својој кућици у Кенигштресе, саграђеној пола од дрвета пола од цигле, са зупчастим забатом; она је гледала на један од оних кривудавих канала што се укрштају усред најстарије градске четврти Хамбурга, коју је, срећом, поштедео пожар 1842. године.

* Стара мера за дужину, око 1,9 м. (Прим. ур.)

Истина, кућа је била мало накривљена и пролазницима показивала трбух; кров јој је био нахерен као качкет каквог студента, члана Тугендбунда;* положај њених усправних линија није много задовољавао; али, углавном, добро се држала, захваљујући једном старом бресту, чврсто ужлебљеном у главни зид, а чији су се цветни пупољци пробијали с пролећа кроз прозорска окна.

Мој ујак је био доста богат, колико то може бити један немачки професор. Кућа је била потпуно његова са свим оним што је било у њој. А у њој смо били: кумче Гројбена, млада седамнаестогодишња Вирланђанка, добра Марта и ја. У свом двоструком својству нећака и сирочета, ја сам му постао помоћник и препаратер у његовим експериментима.

Признаћу да сам с много воље загризао у геолошку науку; имао сам у жилама крви правог минералога, и није ми никад било досадно у друштву мог драгоценог камења.

Све у свему, могло се срећно живети у кућици у Кенигштресе, и поред нестрпљивости у карактеру њеног сопственика, јер, иако је то испољавао на помало груб начин, он ме је ипак волео. Али овај човек није знао чекати, и више му се журило но и самој природи.

Кад би, априла месеца, посадио у саксијама од фајанса у свом салону који струк резеде или ладолежа, ишао би сваког јутра да их вуче за листове да би им убрзао рашћење.

Таквог чудака морали сте без поговора слушати. Појурих дакле у његов кабинет.

* Квизимасонско удружење у Немачкој. (Прим. ур.)

Глава II

Овај кабинет био је прави музеј. Сви примерци минералног царства носили су ту етикете и били савршено распоређени према главној подели на упаљиве, металне и литоидне минерале.

Како сам познавао ове играчкице минералошке науке! Колико сам пута, место да се забављам са својим вршњацима, чистио са уживањем ове графите, ове антраците, ове угљене, ове лигните, ове тресете! А тек битуминозне смоле, органске соли које је требало сачувати од најмањег труна прашине! И ове метале, од гвозђа до злата, чија се релативна вредност губила пред савршеном једнакошћу научних примерака! И све ово камење, које би било довољно да се поново озиди кућа у Кенигштресе, чак и са још једном собом, која би ми добро дошла!

Али, улазећи у кабинет, нисам мислио на ове дивоте. Само ми је ујак био у памети. Био је утонуо и своју велику фотељу, обложену утрехтским сомотом, и држао у руци једну књигу коју је посматрао с дубоким дивљењем.

– Каква књига! Каква књига! – узвикивао је он.

Овај ме узвик подсети да је професор Лиденброк био и библиоман у слободним часовима; али је стара књига у његовим очима имала вредности само ако ју је било немогуће наћи, или је бар разумети.

– Но – рече ми он – зар не видиш? Нашао сам јутрос неочењиво благо преврћући по дућану Јеврејина Хевелијуса.

– Дивно! – одговорих ја с неискреним одушевљењем.

Доиста, нашто сва ова бука око једног старог кварто формата, чији хрбат и корице изгледају као да су од грубе телеће коже, око једне жућкасте књижурине из које виси некаква избледела пантљика?

Међутим, професор није престајао с узвицима дивљења.

– Погледај – говорио је – постављајући самом себи питања и одговарајући – зар ово није лепо? Да, красно! И какав повез! Зар се књига не отвара лако? О да, јер се лепо отвара на макар којој страници! Али да ли се добро затвара? Да, јер су корице и листови тако добро спојени у једну целину да се нигде не одвајају и не разилазе. А овај хрбат који није нигде напукао после седам стотина година откад постоји! Ах, ово је повез којим би се могли подичити Бозеријан, Клос или Пурголд!

Говорећи тако, мој ујак је час отварао час затварао стару књигу. Морао сам да га бар упитам за њену садржину, иако ме баш никако није интересовала.

– А какав је наслов ове дивотне свеске? – запитах ја с толико наглог одушевљења да је морало изгледати извештачено.

– Ово дело – одговори мој ујак падајући у ватру – то је *Heims Kringla* од Снора Турлесона, чувеног исландског писца дванаестог века! То је хроника норвешких принчева који су владали Исландом!

– Истина! – узвикнух што сам боље могао. – И то је без сумње превод на немачки језик?

– Таман! – одговори хитро професор. Превод! А шта ће ми превод? Коме треба превод? То је оригинално дело на исландском језику, том дивном наречју, богатом и простом у исто време, које дозвољава најразноврсније граматичке комбинације и бројне промене речи!

– Као и немачки – приметих обазриво, али доста срећно.

– Да – одговори мој ујак слегнувши раменима – не рачунајући да исландски језик има три рода као грчки и да му се мењају и особна имена као у латинском!

– Ах! – рекох ја, мало поколебан у својој равнодушности – а да ли су слова у овој књизи лепа?

– Слова! Ко те пита за слова, несрећни Акселе? Баш су слова у питању! Ах, ти мислиш да је ово штампана књига? Али, незналицо, ово је рукопис, и то рунски рукопис! ...

– Рунски?

– Да! Хоћеш ли ме сад питати да ти објасним ову реч?

– И не помишљај – одговорих на то тоном човека који је повређен у своме самољубљу.

Али мој ујак продужи без предаха и обавести ме, и поред моје жеље, о стварима за које ми није било много стало да их знам.

– Руне су – настави он – писана слова која су некад употребљавана на Исланду, а предање каже да их је измислио сам Один! Али погледај и диви се, безбожниче, овим знацима које је дала машта једнога бога!

Таман сам помишљао, верујте ми, да, уместо икаква другог одговора, паднем ничице – та се врста одговора мора допасти и боговима и краљевима, јер има то преимућство да их збуњује – кад се деси нешто што нагло промени ток нашег разговора.

То „нешто“ био је један замазани пергаменат који исклизну из књиге и паде на под. Мој се ујак баци на ту прошарану ситницу с похлепом коју је лако разумети. Неки стари докуменат, скривен можда још од древних времена у овој старој књизи, морао је имати велику вредност у његовим очима.

– Шта је ово? – узвикну он.

И, у исто време, развијао је на столу један пергаменат, пет палаца* дуг а три широк, на коме су била поређана, у косим редовима, нека збркана слова.

Доносим њихов тачни факсимил. Хоћу да обелода-ним ове необичне знаке јер су они навели професора Лиденброка и његова сестрића да предузму најчуднију експедицију деветнаестог века:

Ж. А К Р Г Ч	Т Ч А Т П Т Р	Ч Т Т Р Љ Р
Ч Ј Т Ч Ч У Ф	П К Т Т Т Ф	К Т П Б А Г Т
Г Т Ч Т У К	Т Т А Т Т Т Ч	Ч П Б Б А А К
Т У Т К Т Т	П П Т Т У Т	А А Т Р Ч Т
Т Т П Т Т А	. К Ч Р А Р	Т Т Т В Ч
Р Р Б А У Т	Т Т П Т П Р	Ф А Т К Т П
Б Т . Т Т Р	Р Ч Т В Б	Р Т Б Т Т

Професор се загледа неколико тренутака у овај низ слова, затим рече издижући наочаре:

– Ово су руне; ови су знаци сасвим истоветни с оним знацима у рукопису Снопа Турлесона! Али... шта ово може значити?

Пошто ми се чинило да су руне измислили научници да би опсенили неупућен свет, није ми било криво кад сам видео да мој ујак ништа од тога не разуме. Изгледало

* Стара мера за дужину, 2,54 цм. (Прим. ур.)

ми је бар тако по покретима његових прстију, коју су почели да се страховито покрећу.

– То је, међутим, староисландски! – промрмља он кроз зубе.

А професор Лиденброк је морао бити добар зналац тога језика јер је важио за правог полиглота. Није да је говорио течно две хиљаде језика и четири хиљаде наречја која се употребљавају на Земљиној површини, али је ипак доста знао.

Јасно је било да ће се пред овом тешкоћом испољити сва плаховитост његова карактера, и таман сам очекивао да почне праскати кад на малом часовнику на камину откуца два сата.

Одмах затим добра Марта отвори врата кабинета и рече:

– Супа је на столу.

– Дођавола – узвикну мој ујак – и супа и онај ко ју је кувао и они који ће је јести!

Марта побеже. Ја одлетех за њом и обретох се, ни сам не знам како, у трпезарији, на столици где обично седим.

Причеках неколико тренутака. Професор не дође. Колико ја памтим, било је то први пут да је изостао са свечаности обеда. А какав је то обед био! Супа са першуном, омлет са шунком зачињен кисељиком с орашком, телећи бубрежњак с компотом од шљива и, на крају, ракови на шећеру, а све то заливено добрим мозелским вином.

Ево шта је све због једне старе хартије пропустио мој ујак. Право да кажем, сматрао сам да сам ја, као његов одани сестрић, обавезан да једем и за њега и за себе. То сам савесно и урадио.

– Никад тако нешто нисам видела! – рече добра Марта. – Лиденброк да не обедује!

– Просто да човек не верује!

– То слути на нешто! – прихвати стара служавка, климајући главом.

По мом мишљењу, то није слутило ни на што осим на грдно праскање, кад ујак буде видео да су његов обед појели други.

Довршавао сам последњег рака кад ујаков громки глас прекиде моје уживање у овој послатици. Скочих једним кораком из трпезарије у кабинет.

Глава III

– Ово су очевидно руне – говорио је професор мрштећи се. – А овде је скривена нека тајна, и ја ћу је открити или...

Нагли покрет руке допунио је његову мисао.

– Седи овде! – додаде он и показа ми песницом сто – и пиши.

За трен ока био сам спреман.

– Сад ћу ти диктирати по једно слово из наше азбуке, које одговара редом свакоме од ових исландских знакова. Видећемо шта ће из тога изићи. Али, чувај се, сто му громова, да се не превариш.

Поче с диктирањем. Бележио сам што сам боље могао. Сва су слова била изговорена једно за другим и дадоше неразумљиви низ ових речи:

m. rnlls

sgtssmf

kt, samn

emtnael

Atvaar

esreuel

uneeief

atrates

nuacet

nscrc

seec Jde

niedrke

Saodrrn

rrilsa

ieaabs

ccdrmi
dt, iac

eeutul
oseibo

frantu
Kedii I

Кад смо с овим били готови, ујак жустро узе лист на коме сам писао и поче га дуго и пажљиво испитивати.

– Шта му ово значи? – понављао је он несвесно.

Не бих му ни ја то могао рећи, на часну реч. Уосталом, он ме и не запита, већ продужи да говори сам за себе:

– Ово је такозвани криптограм – рече он – а смисао му је скривен у словима која су намерно помешана, и која би дала разумљиву реченицу кад бисмо их распоредили како треба. Кад помислим само да се овде налази објашњење или упутство за неки велики проналазак!

Ја сам пак мислио да ту нема баш ничега, али сам мудро задржао то мишљење за себе.

Професор узе тада књигу и пергаменат и упореди их једно с другим.

– Ова два рукописа није писала иста рука – рече он – криптограм је доцнијег датума од књиге, а ту је одмах и непобитни доказ за то. Доиста, прво слово у њему је удвојено М које бисте узалуд тражили у Турлесоновој књизи јер је оно уведено у исландску азбуку тек у четрнаестом веку. Према томе, постоји размак од најмање две стотине године између рукописа и овог документа.

Признајем да ми се ово учини доста логично.

– Мислим, на основу тога – настави мој ујак – да је један од сопственика ове књиге исписао ове тајанствене знаке. Али ко би, дођавола, могао бити тај сопственик? Да није оставио своје име негде у овом рукопису?

Мој ујак задиже наочаре, узе једну јаку лупу и пажљиво прегледа прве листове књиге. На полеђини другог листа, на коме је био скраћени наслов, он откри неку

шару која је личила на мрљу мастила. Ко би се у њу изближе загледао, могао би разазнати неке упола избрисане знаке. Ујак схвати да је ту чвор; он се дакле окуми на ову шару и, помоћу своје дебеле лупе, познаде руне у следећим знацима и прочита их зачас.

1 ǂ ǂ † 4 1 1 1 1 1 4 4 † Ж

– Арне Сакнусем! – узвикну он ликујући. Али ово је име, и то још исландско име, име једног научника шеснаестог века, једног славног алхемичара!

Погледах мог ујака, с извесним дивљењем.

– Ови алхемичари – настави он – као што су Авицена, Бејкон, Љуљ, Парацелзус, били су прави, једини научници свога доба. Њима дугујемо за проналаске који нас с правом задивљују. Зашто да овај Сакнусем није сакрио у овом неразумљивом криптограму неки чудан изум? Зацело је тако. Тако је!

Професорова се машта распали на ову претпоставку.

– Добро – усудих се да одговорим – али каквог би интереса могао имати овај научник да сакрије неки тако сјајан проналазак?

– Зашто? Зашто? Ех! Кад бих ја то знао? А зар Галилеј није то исто урадио са Сатурном? Уосталом, видећемо и то: сазнаћу тајну овог документа, и нећу ништа окусити нити ћу ока склопити пре него што је откријем.

„Ох!“, помислих.

– А ни ти, исто тако, Акселе – настави он.

„Дођавола!“, рекох у себи, „срећа је што сам ручао за двоје.“

– Пре свега – рече ујак, треба пронаћи језик ове шифре. То не мора бити тешко.

На те речи исправих хитро главу. Ујак настави разговор са самим собом:

– Ништа лакше. Има у овом документу сто тридесет и два слова, а међу њима седамдесет и девет сугласника према педесет и три самогласника. Елем, у тој сразмери су образоване речи јужних језика, док су северни говори неизмерно богатији у сугласницима. У питању је, дакле, неки јужни језик.

Ови су закључци били веома оправдани.

– Али који је то језик?

Ето ту је требало да се покаже мој научник, у коме се ипак испољавао дубок аналитички дух.

– Овај Сакнусем, настави он, био је образован човек; дакле, чим није писао на матерњем језику, морао је онда изабрати језик којим су се обично служили образовани људи шеснаестог века, хоћу да кажем латински. Ако се преварим, направиху пробу са шпанским, француским, италијанским, грчким, јеврејским. Али су научници шеснаестог века писали обично на латинском. Према томе, имам право да кажем *a priori*: Ово је на латинском.

Скочих са столице. У мени се побуни стари латиниста против тврђења да овај низ наказних речи може припасти слатком Вергилијевом језику.

– Јест! на латинском – додаде мој ујак – али на замршеном латинском.

„А, тако нешто!“, помислих. „Ако га одмрсиш, сила ћеш бити, ујаче!“

– Испитајмо ствар добро – рече он поново узимајући лист по коме сам писао. Ова серија има сто тридесет и два слова, која нам се приказују у привидном нреду. Има речи са самим сугласницима као прва *mrnlls* других опет где самогласници преовлађују, као, на пример,

девета *uncieif* или претпоследња *oseibo*. Овај поредак, међутим, није био комбинован; он је дат математички, а из непознатог разлога који је управљао овим редоследом слова. Изгледа ми јасно да је првобитна реченица била правилно написана, затим испретурана по неком закону који треба открити. Ко би имао кључ ове шифре, лако би је прочитао. Али, који је то кључ? Акселе, имаш ли тај кључ?

Не одговорих на то питање јер како бих и одговорио? Мој се поглед био зауставио на једном дивном портрету на зиду, на Гројденином портрету. Ујакова подскојкиња била је тада у Алтони, код једне своје рођаке, и њено ме одсуство јако жалостило јер, могу сада да признам, лепа Вирланђанка и професоров сестрић волели су се стрпљиво и са правим немачким спокојством. Били смо се верили без знања мог ујака, који је био толико заузет геологијом да није могао разумети таква осећања. Гројдена је била љупко девојче, плаве косе и очију, озбиљна по природи, и можда сувише разумна, што не значи да ме није волела. Што се мене тиче, ја сам је обожавао, ако уопште тај глагол постоји у немачком језику! Слика мале Вирланђанке пренесе ме дакле, за трен, из света стварности у свет химера, у свет успомена.

Изиђе ми пред очи верна другарица мојих радова и мојих забава. Помагала ми је сваки дан да средим ујаково драгоцену камење; лепила је етикете са мношћом заједно. Госпођица Гројдена била је врло искусна у минералогии! Многи научник могао би доста тога научити од ње. Волела је да се удуби у тешка научна питања. Колико смо лепих часова провели студирајући заједно! Како сам често завидео оном неосетљивом камењу које је она дирала својим дивним рукама!

Затим, кад би настао одмор, излазили смо обоје, шетали под густим сводом дрвећа, у Алстеру, и ишли заједно у стари млин с катранастим кровом, који прави тако леп утисак на крају језера; успут смо разговарали, држећи се за руке. Причао сам јој ствари којима се од срца смејала. Долазили смо тако до обале Елбе, и пошто бисмо поздравили лабудове који су пловили између белих локвања, враћали смо се на кеј моторним чамцем.

Тако сам, ето, сањарио кад ме мој драги ујак, ударајући снажно песницом о сто, врати изнебуха стварности.

– Дакле – рече – прва мисао која ће пасти човеку на памет кад хоће да измеша слова неке реченице, то је, чини ми се, да речи испише вертикално, место да их ређа хоризонтално.

„Гле!“, помислих.

– Да видимо како то изгледа! Акселе, напиши коју му драго реченицу на ово парче хартије; али, уместо да нижеш слова једно поред другог, поређај их вертикално, по пет или шест у сваком реду.

Разумех о чему се ради, и одмах сам написао одозго на доле:

Ј о н м р р н
 а л о о а о а
 њ и њ њ њ !
 е м о а а б
 в м , г Г е

– Добро – рече професор, и не прочитавши. – А сада поређај те речи у хоризонталном правцу.

Послушах и добих ову реченицу:

Јонмррн алооаоа њијјј! емоааб в,гГе

– Одлично! – рече ујак истргнувши ми хартију из руку. – То већ личи на неки стари документ: како са-могласници тако и сугласници груписани су у истом нреду; има чак великих слова и запета у средини речи, исто као у Сакнусеомовом пергаменту!

Морао сам признати да су ове примедбе врло оштро-умне.

– А сад – настави ујак обраћајући ми се – да бих прочитао реченицу коју си написао, а која ми је непозната, треба само да узмем редом прво слово сваке речи, па друго, па треће, и тако даље.

И ујак, на своје, а нарочито на моје велико чуђење, поче да чита:

– *Ја ње волим много, моја грађа Гројдена!* Јеси ли видео! – рече професор.

Да, и не знајући шта радим, као сваки заљубљени сметењак, исписао сам био ту незгодну реченицу!

– Ах! Ти волиш Гројдену – прихвати ујак тоном правог старатеља.

– Да... не... – процедих ја.

– Ах! Ти волиш Гројдену – понови он несвесно. – Е, лепо, применимо сада ову моју методу на онај документ!

Мој ујак, утонувши поново у мисли које су га свега заокупљивале, заборавио је већ моје необазриве речи. Рекох необазриве јер професоров мозак није могао да разуме ма шта у питањима срца. Али, срећом, велики проблем документа превагну.

Док је професор Лиденброк прилазио свом пресудном експерименту, из његових очију севале су кроз наочаре праве варнице. Прсти су му дрхтали док је узимао стари пергамент. Био је истински узбуђен. Најзад, јако се искашља и, озбиљним гласом, изговарајући

наизменично прво, па друго слово сваке речи, он ми издиктира овај низ:

*Mmessunka Senr A. Icefdo K. Segnittamurtn
Ecertserrette, totaivsadua, ednecsedsadne
Lacartniillu Jsiratrac Sarbmutabiledmek
meretarcsiluco ysleffen SnI*

Признајем да сам био узбуђен кад сам завршио; ова слова, изговорена једно по једно, нису ми давала никакав смисао; чекао сам дакле да из професорових уста свечано изиђе нека реченица на правом, дивном латинском језику.

Али ко би то могао и помислити! Снажан удар песнице задрма сто. Мастило шикну, перо ми искочи из руку.

– Није то! – дрекну ујак. – Ово ништа не значи!

Затим, искочивши из кабинета као ђуле, сјуривши се као усов низ степенице, он се стушти у Кенигштресе и изгуби се брзим корацима.

Глава IV

– Је ли отишао? – узвикну Марта дотрчавши с улице на лупу врата, која, кад се нагло затворише, затресоше целу кућу.

– Јесте – одговорих – истински је отишао!

– А ручак? – упита стара служавка.

– Неће ручати!

– А вечера?

– Неће вечерати!

– Шта? – изусти Марта склопивши руке.

– Не, добра Марто, неће јести ни он, ни ма ко у кући!

Мој ујак Лиденброк ставља нас све на дијету докле год не дешифрије неку дрљотину коју ни ђаво не би дешифривао!

– Исусе! Та помрећемо од глади!

Нисам смео признати да нас, поред човека тако самовољног као што је мој ујак, то неизбежно мора задесити.

Стара служавка, најозбиљније забринута, оде вајкајући се у своју кујну.

Кад остадох сам, дођох на мисао да одем и све испричам Гројбени. Али, како да напустим кућу? Професор се

могао вратити сваког часа. Па ако ме позове? И ако буде хтео да изнова започне онај посао одгонетања који би узалуд предузео и сам стари Едип? И шта би се десило кад му се не бих одазвао?

Најпааметније је било да останем. Неки минералог из Безансона био је баш послао једну колекцију силикатних геода коју је требало средити. Бацих се на посао. Бирао сам, етикетирао, распоређивао по витрини све ове шупље минерале у којима су треперили мали кристали.

Али ме овај посао није свега обузимао. Загонетка старог документа копкала ме је једнако. Глава ми је бучала, а нека нејасна слутња узнемиравала ме. Предосећао сам неку скоро катастрофу.

После једног сата моји су геоди били поређани на полици. Опуштених руку и забачене главе, спустих се тада у једну велику утрехтску фотељу. Запалих своју лулу с дугим, савијеним камишем, чија је извајана глава представљала немарно испружену најаду;* затим сам се забављао пратећи сагоревање, које је моју најаду постепено претварало у потпуну црнкињу. Ослушкивао сам, с времена на време, не бих ли чуо неки бат корака на степеницама. Али баш ничег! Где је тада могао бити мој ујак? Замишљао сам га како трчи испод лепог дрвећа на алтонском путу, како млатара рукама, бде у зид својим штапом, жестоко лупа по трави, коси главе чичака и узнемирава усамљене роде које се одмарају.

Да ли ће се вратити лидујући или утучен? Ко ће бити јачи, он или тајна? Док сам постављао себи та питања, несвесно узех у руку лист хартије на коме је била нанизана неразумљива серија слова која сам био исписао. Питао сам се:

* Водена нимфа у старогрчкој митологији. (Прим. ур.)

„Шта може значити ово?“

Настојао сам да групишем ова слова да би могла образovati неке речи. Узалуд! Спојио бих по два, три, пет, шест, али из тога није излазило баш ништа разумљиво. Тачно је да су четрнаесто, петнаесто и шеснаесто слово правила енглеску реч *ice*. Осамдесет четврто, осамдесет пето и осамдесет шесто правила су реч *sir*. Најзад, у средини документа, у трећем реду, приметио сам исто тако латинске речи *rota, mutabile, ira, nec, atra*.

„Дођавола“, помислих, „ове последње речи као да потврђују претпоставку мога ујака о језику документа!“ У четвртом реду приметих и реч *luco*, која се преводи са „света шума“. Истина је да се у трећем реду налази реч *talibed*, која има потпуно старојеврејски изглед, а у последњем речи: *mer, arc, mère*, које су чисто француске.

Доиста, да човек изгуби главу! Четири различита језика у овој бесмисленој реченици! Какве везе може имати између речи „лед, господин, љутња, свиреп, света шума, промењив, лук, мајка, море?“

Борио сам се тако с једном нерешивом тешкоћом; у мозгу ми је врило, а пред очима ми је играло; изгледало је да су се ових сто тридесет и два слова на хартији окретала у ковитлац, као оне сребрне сузе које нам трепере пред очима кад крв нагло наври у глави.

Био сам као у некој тлапњи; гушило ме; недостајало ми је ваздуха. Почео сам несвесно да се хладим машући листом хартије, чије су ми две стране, обратна и права, наизменично излазиле пред очи.

Какво је било моје изненађење кад ми се учинило, за време једног од ових брзих покрета, док ми је полеђина била пред очима, да се појављују савршено јасне речи, и то латинске речи, као *craterem* и *terrestre!*

Одједном ми сину у глави; ови ми знаци показаше прави пут; био сам открио тајну шифре. Да би се разумео овај документ, није чак било потребно да се чита кроз окренут лист! Не. Могли сте га течно срицати онаквог какав је био, онаквог какав је изгледао пошто ми је издиктиран. Остварила су се сва професорова оштроумна нагађања. Погодио је распоред слова, погодио језик документа! Само још једна „ситница“, па је могао прочитати с краја на крај ову латинску реченицу, а ту „ситницу“ подарио ми је пуки случај!

Разумећете моје узбуђење! Паде ми мрак на очи. Ништа нисам видео. Раширио сам лист хартије по столу. Довољно је било да бацим на њега поглед, па да постанем господар тајне.

Успело ми је најзад да стишам своје узбуђење. Приморао сам самог себе да двапут обиђем собу, да бих умирио живце, а онда застакх и увалих се у своју фотељу.

– Читај – узвикнух, пошто сам накупио доста ваздуха у плућима.

Нагнух се на сто; ишао сам прстом од слова до слова, редом и, без икаквог задржавања, без трунке оклевања, изговорих гласно целу реченицу.

Али колико се запрепастих, какав ме страх обузе! Остадох за тренутак као скамењен. Шта! Збиља се десило то што сам дознао! Један човек је имао толико смелости да продре...

– Ах! – узвикнух и скочих – али не! не! мој ујак неће за то сазнати! Само би још требало да чује за тај пут! И он би хтео да види како изгледа! Њега, тако одлучног геолога, ништа не би могло задржати! Он би отпутовао ма шта било, ма шта се десило, свему и свима упркос! И одвео би ме са собом, и отуд се не бисмо вратили! Никад ни довека!

Тешко би било описати моје узбуђење.

– Не! не! нема од тога ништа – рекох одлучно – и, пошто ја могу спречити да тако нешто падне на памет моме тиранину, то ћу и да спречим. Али, окрећући и преврћући овај документ, он би му случајно могао пронаћи кључ! Уништимо га.

Било је још мало ватре у камину. Зграбих не само лист хартије него и Сакнусемов пергамент, и таман сам замахнуо грозничавом руком да обоје бацам на угљевље и уништим ову опасну тајну, кад се отворише врата на кабинету. Био је то мој ујак.